

Тетяна НОВАЛЬСЬКА

Ірина ТИМОШЕНКО

Внесок українських науковців у становлення і розвиток читачезнавства (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.)

У статті досліджуються маловідомі положення з читачезнавства українських фахівців у галузі бібліотечної справи. Оригінальні для того часу думки значною мірою актуальні й сьогодні. Зокрема, розроблені в той час українськими науковцями спеціальна термінологія, методологія та методика вивчення читачів стали підґрунтям подальшого розгортання досліджень з читачезнавства.

У розробці цілісної концепції історичного розвитку українського бібліотекознавства фундаментального значення набувають дослідження його складових, серед яких чільне місце посідає читачезнавство.

Основи цієї комплексної галузі наукового знання, що поєднує вивчення читача й читання, були закладені у другій половині ХІХ ст. українськими прогресивними діячами науки, літератури й культури: Х. Алчевською, Б. Грінченком, П. Кулішем, М. Павликом, І. Франком та російським бібліотекознавцем, бібліографом, соціологом М. Рубакінім. Їхні ідеї значною мірою сприяли формуванню наукових засад вітчизняного читачезнавства у 20-ті роки ХХ ст.

Теоретичне обґрунтування читачезнавства подано у працях українських науковців О. Білецького, Д. Балики, Л. Биковського, Б. Боровича, А. Вяси́вського, К. Довганя, В. Іванушкіна, Я. Керекеза, Д. Чижевського, Н. Фрідьєвої, які розробляли спеціальну термінологію, методологію й методику вивчення читачів, а також заклали підґрунтя для подальшого опрацювання основних розділів читачезнавства: історії, психології, соціології читача й читання.

Щодо термінологічної системи читачезнавства, то частина запропонованих українськими науковцями фахових термінів і понять була підтримана і включена у термінологічні словники і використовується в сучасному науковому обігу. Деякі з визначень того часу спонукали бібліотекознавців до подальших розвідок, уточнень, роз'яснень.

Особливо плідно у цій царині працювали українські бібліотекознавці Д. Балика і Н. Фрідьєва. У ґрунтовній

статті «Аналітичний і синтетичний метод вивчення читачівства» Д. Балика дав визначення двом взаємопов'язаним поняттям «читацький інтерес» і «запит»: «читацький інтерес є цілком певне тяжіння читача до того або іншого героя, автора, роду твору, це одна із складових частин процесу читання й психології читачівства. Правильним було б вважати, що процес читання й психології читачівства в якійсь мірі розвиваються на вивченні читацьких інтересів» [1, с. 27]. І далі: «запит є усвідомлений процес, виявлений інтерес, певне бажання читати який-небудь вид літератури, книгу, зміст. Запит виявляється в попиті, знаходить свій відгук у статистиці, з'ясовується під час розмови з читачем, під час голосного читання» [1, с. 28].

До більш детального аналізу цих понять Д. Балика звертається у спільній праці з Н. Фрідьєвою «Изучение читателя. Опыт методики». Науковці проаналізували загальний інтерес і виокремили інтерес читацький, який визначили як «інтерес, пов'язаний з читанням, і з книгою, спрямований на книгу і досліджуваний через книгу» [9, с. 13]. Зовнішнім проявом загального й читацького інтересу автори вважали запит, зокрема читацький.

Досліджуючи історичний аспект, слід підкреслити, що одним із перших ставить питання про необхідність організованого, наукового, планомірного вивчення історії читача український літературознавець, у майбутньому академік, О. Білецький. У статті «Про одне з чергових завдань історико-літературної науки (вивчення читача)» вчений наголошував, що історія літератури не тільки історія письменників, а й історія читачів [4, с. 256]. Без історії читачів історія літератури «не має під ногами ґрунту», вона однобічна, а її висновки мають половинчастий характер [4, с. 257]. Визначивши завдання історії читача як літературознавчої науки, вчений окреслює коло джерел історико-чита-

Нова́льська Тетяна Васи́лівна, канд. іст. наук, доцент КНУКіМ.

Тимоше́нко Ірина Володи́мирівна, канд. іст. наук, доцент КНУКіМ.

чезнавчих досліджень: мемуари, листування, книжкові описи й каталоги, критичні відгуки у пресі, літературно-художні твори [4, с. 273].

Крім того, український літературознавець зазначив деякі методи вивчення історії читача, серед яких, поряд із соціологічним, він указує на важливість експериментального методу [4, с. 273].

О. Білецький наполягав на необхідності «перейти до реальних умов для збирання, класифікації й аналізу матеріалів з історії читача» [4, с. 272–273]. Він усвідомлював, що «...завдання, поставлене мною, не легке і вимагає колективних зусиль для вирішення. Можливо, що вирішення його не близьке. Але... навіть спроба в цій галузі є своєчасною і необхідною» [4, с. 272–273].

Заслугою О. Білецького є те, що він одним із перших наголосив на необхідності вивчення історії читача. Пізніше, вже на початку 70-х років, російський книгознавець І. Баренбаум обґрунтовує це положення О. Білецького і визначає історію читача історичною частиною читачезнавства [3, с. 5]. І тут же зазначає: «О. І. Білецький був правий двічі: і в тому, що рішення поставлених ним завдань вивчення історії читача – справа нелегка і не швидкоплинна, і в тому, що будь-яка спроба в цьому напрямі є плідною і актуальною» [3, с. 10].

Посилаючись на положення О. Білецького, бібліотекознавці Д. Балака, К. Довгань, Я. Керекез [6; 7] розвивали думку про систематичне вивчення художніх творів, поєднували це з вивченням читачів, ввели поняття «функціональне вивчення літературного процесу», підкреслили важливість зближення і взаємозбагачення літературознавства та бібліотекознавства саме завдяки осмисленню й вивченню читачівства.

Вагомий внесок у вирішення питання про історичну зумовленість вивчення читачів був зроблений Д. Балакою. У його працях дослідження читачів і читачьких інтересів вибудовуються у певну систему з теоретичним обґрунтуванням. Питанням історії й методики вивчення читачів науковець присвятив значну кількість статей теоретичного, методичного й оглядового характеру, рецензій, виступів на наукових конференціях.

Глибоко і всебічно до проблеми вивчення читачів Д. Балака підійшов у вищезгаданій статті «Аналітичний і синтетичний метод вивчення читачівства», де охарактеризував вже вироблені наукою напрями в дослідженні читачівства і зробив «спробу накреслити ті можливі напрями, які дали б змогу вивчати читача в залежності від типу бібліотек і відповідно до різних завдань щодо читачівства бібліотечних і взагалі наукових установ для бібліотечної мети, для бібліографа, для соціолога, історика літератури, критика» [1].

Український бібліотекознавець визначив п'ять напрямів у вивченні читачів: публіцистичний, естопсихологічний, бібліологічна психологія, вивчення «читачівських інтересів», психоаналітична теорія читачівства [1, с. 17]. Так, характеризуючи перший напрям, він вважав, що публіцистична оцінка читачів письменниками, науковцями, критиками дала змогу не тільки визначити історичні аспекти у вивченні читачів, але й заклала ос-

нови психологічних і соціологічних підходів до проблеми (роботи Х. Алчевської, Б. Грінченка).

Другий напрям у вивченні читачів – естопсихологічний – полягав у дослідженні книги (її мови, стилю, типів, психологічної і соціологічної класифікації) та психологічному й соціологічному вивченні читача. Третій напрям – бібліологічну психологію – Д. Балака розкрив на основі концепції М. Рубакіна, що полягала у використанні психологічного аспекту взаємостосунків у системі «суспільство – автор – книга».

Аналізуючи стан та методи вивчення читачьких інтересів (четвертий напрям) у бібліотеках, Д. Балака підкреслював необхідність дослідження соціально-демографічних і професійних особливостей читачів, що, в свою чергу, спонукало до соціологічних розвідок читання.

Розглядаючи п'ятий напрям – психоаналітичну теорію вивчення читачів, автор звернувся до з'ясування ролі психоаналізу в процесі читання, зокрема, переведення «нижчих органічних почуттів у вищий вид, у творчу енергію, у здатність до творчості» [1, с. 29]. Досліджуючи як роботи психологів того часу, так і попередників, він відзначив, що книга є важливим чинником протидії порушенню «душевної рівноваги», пропонував вивчати взаємодію книги і читача на рівні підсвідомості. «Психоаналіз – писав Д. Балака, – має відігравати велику роль для з'ясування процесу читання, для обліку сприймання і взагалі для вивчення книги» [1, с. 29].

Запропоновані Д. Балакою п'ять напрямів у вивченні читачів отримали свій подальший розвиток і спонукали до наукових розвідок у психології читачів і читання та соціології читання як сучасників автора, так і вчених наступних поколінь.

Психологічним аспектам пізнання читачів і читання присвячено роботу українського філософа, літературознавця Д. Чижевського. У статті «До психології читача та читання» вчений проаналізував «кілька основних рис процесу читання, за яким можливо так або інакше поділити читачів та форми читання» [10, с. 35]. Першим «принципом поділу» він визначив ступінь «стаціонарності читання», прикладом якого вважав, з одного боку, читання документів, студіювання юридичних норм, з іншого – «читання в трамваї або потязі». Другим принципом поділу типів читання автор вважав «ступінь концентрації на змісті або формі книги» і застерігав, що помилковою є «цілковита концентрація на ідейному змісті поетичних творів, це дає однобічне уявлення про книгу, як і виключна увага до форми». Третім принципом поділу типів або форм читання автор пропонував вважати інтенсивність або екстенсивність читання, четвертим – автономність або гетерономність читання для самого читача.

Д. Чижевський дійшов висновку, що «читання має метою підводити людей до тієї чи іншої сфери реальності» [10, с. 36] і наполягав на тому, що «читання як психічне явище не лише індивідуальний процес, а і процес соціальний». Він схилився до тієї ж думки, що й О. Білецький: «книга не є монолог, а діалог із «загаль-

ним», «абстрактним» співбесідником, ... читач, який не помічає соціально-психологічного елементу в тому, що він читає, не помічає автора, є поганий читач» [10, с. 36].

Цікавими для нас є і висновки А. Вяйснівського, який у роботі «Матеріали до конституціонально-психологічного вивчення читача» зробив досить слушну пропозицію, що отримала підтримку й розвиток лише у 60–70-ті роки ХХ ст. Він зазначав, що розвиток науки про читання й читача має йти шляхом спільності інтересів суміжних дисциплін – педагогіки, психології, літературознавства [5, с. 5].

Основними принципами, на думку А. Вяйснівського, мали стати: комплексне вивчення читача й книги у їх взаємовідносинах протягом певного часу, а не епізодично («вхватами»); спочатку об'єктом вивчення мав бути тільки читач, книжка мала бути за критерій оцінки його властивостей; книжку треба вивчати цілком окремо, спостерігаючи, як ставиться до неї читач, із погляду спорідненості чи не спорідненості реакцій, які книга викликає в нього; книгу диференціювати на художню та наукову [5, с. 6].

Теоретичні розвідки, що мали на меті розкриття психологічних особливостей читачів та читання, допомагали з'ясувати глибинну, внутрішню природу цього складного явища. У подальшому досліджувались такі психологічні аспекти читання, як мотиви, інтереси, потреби, настанови, а також обґрунтовувались підходи до типології читачів та читачьких груп. Ця проблема була актуальною у досліджуваній нами період. Аналіз читачьких типів значно сприяв вивченню читачької психології.

Необхідність глибоко й всебічно досліджувати читачькі інтереси окремих груп і розробляти методику роботи з кожною з них, починаючи від видання літератури цільового (групового) призначення до вибору типових методів роботи з читачами для керування читанням, потребувала класифікації читачької аудиторії. Поділ читачів на певні групи застосовувався у бібліотеках ще у середині ХІХ ст. Протягом наступних 50–60-х років більшість публічних бібліотек у своїх щорічних звітах наводила власні групи читачів, утворюючи їх за майже всіма можливими ознаками – за віком, за суспільним становищем і соціальним станом, за статтю, за рівнем освіти, за релігійною приналежністю, за професіями, за місцем проживання, за платоспроможністю. Формувалося від 10 до 58 читачьких груп, що ускладнювало будь-яку науково-організаційну діяльність. Більш упорядковану схему статистичного обліку читачьких груп було запропоновано на Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи у 1911 р., але зміна влади у країні, ідеологізація всіх напрямів соціальної діяльності спричинила необхідність у створенні нової, ідеологічно витриманої класифікації читачів.

У перші роки радянської влади бібліотечні працівники поділяли читачів за основними соціально-демографічними ознаками – за партійною приналежністю, за національною, за рівнем освіти, за фахом, за участю у професійних спілках, за віком, за статтю.

Поділ на основні групи читачів був здійснений Головополітосвітою РСФСР у 1926 р., коли у міських масових бібліотеках було запропоновано виокремити такі групи: учні гуртків профосвіти, активісти радянських, партійних і профспілкових органів і організацій, робітники, що займаються фізичною працею, робітниці та жінки робітників, кустарі, службовці та члени їхніх родин, селяни. За рівнем підготовки: малописьменні, початківці, з середньою підготовкою, цілком підготовлені, читачі-спеціалісти.

Свій внесок у питання поділу читачів за групами зробили й українські літературознавці та бібліотекознавці. Так, О. Білецький пропонував визначити серед читачів чотири умовні групи. В першу групу входили читачі – уявні співрозмовники з майбутнього, які не належали до сучасного письменникові суспільства й часу. Наступну групу утворювали читачі – палкі прихильники (можуть бути як уявними, так і реальними), які «сліпо» захоплюються письменником та його твором, навіть буквально наслідують вчинки героїв. У третю групу об'єднувалися читачі-нащадки, читачі, які нав'язували авторові свої ідеї і свої образи. До останньої, четвертої групи, належали читачі, які самі «взялися за перо», тобто почали писати й творити, компенсуючи недостатню художню уяву читачькою пам'яттю та мистецтвом комбінацій [4, с. 261].

Більш наближеним до практики роботи бібліотек був поділ читачів, запропонований Д. Балакою. У статті «Про класифікацію друків за соціальним призначенням» [2] він розглядав реєстри рекомендованих книжок. Автор вважав, що крім класифікації літератури за змістом потрібна ще й класифікація за читачем, за читачькими групами, для яких призначений твір. Він порушував питання про вживання відповідної термінології, про точне «найменування всіх груп читачів», про те, «за якою ознакою ці групи створювати». Він першим, за висновком деяких дослідників, на сторінках «Бібліологічних вістей» застосував вираз «новий читач СРСР». Його класифікація була запропонована на доповнення інших, разом із тим, вона була доволі «заідеологізованою». Д. Балака пропонував застосувати педагогічний підхід, і саме з такої точки зору розглядати зацікавленість, запит, ставлення до книги та її частин, трудовий досвід читача, його заняття, вік, освіту, соціальний стан. Для класифікації книги за соціальним призначенням науковець вважав необхідним враховувати місцеві особливості – економічні, політичні, побутові і національні.

Він визначив 12 основних груп читачів: «А) діти; Б) учні; В) робітнича молодь, що займається поодинокі; Г) комсомольці; Д) радянський актив; Е) робітники фізичної праці; Є) кваліфіковані робітники; Ж) ремісники та кустарі; З) селяни; И) службовці та члени їх родин; І) робітниці; Ї) дружини робітників» [2, с. 28–29]. Автор вважав, що такий поділ на групи відтворює соціальну й політичну структуру суспільства. Д. Балака наголошував на необхідності також ввести розряди: малописьменні, ті, хто починає читати; середньо підготовлений прошарок читачів; цілком підготовлений читач; читачі-вчені, спеціалісти [2, с. 29].

Він стверджував, що класифікацію друкованих видань за соціальним призначенням треба розробляти, застосовуючи науковий підхід у вивченні читачів, враховуючи дані книгочитання, а для цього слід переглянути узаконені схеми Книжкової палати. Автор пропонував будувати професійні групи за основними та головними заняттями, за характером праці, за місцем читача у виробництві, обережно визначати рубрики.

Отже, головна ідея полягала у визначенні цільового призначення книги і читачької категорії, на яку вона розрахована. Це зумовлювало поділ читачів на певні групи за соціальним станом і походженням, віком, статтю, освітою, фаховою приналежністю (за основною професією та характером праці), за ступенем готовності до самостійного й свідомого читання. Книгу й читачів можна було групувати за сумою визначених ознак [2, с. 34].

Інші групи читачів запропонувала ввести Н. Фрідьєва, взявши за основу чотири ознаки: соціальне походження (робітники, селяни, інтелігенція); місце у виробництві; рівень підготовки (непідготовлені, малопідготовлені, середньопідготовлені, підготовлені); ставлення до керівництва читанням. Визначаючи читачькі групи за останньою ознакою, вона виділяла читачів, для яких керівництво читанням необхідне (для самоосвіти, розваги, із практичною метою) і тих, для кого керівництво читанням бажане (читання з навчальною або науковою метою) [8, с. 41].

Пропозиції науковців не були враховані у ті часи, публічні бібліотеки класифікували читачів за доволі формальними ознаками – політичною активністю та професією. Тільки у 60–70-ті роки ХХ ст. радянські російські вчені звернулись до наукового доробку українських колег і продовжили розробку принципів формування читачьких груп. Створення оптимальної класифікації читачів не втратило актуальності й у наш час.

Значний внесок у 20-ті роки було зроблено книгознавцями, бібліотекознавцями та бібліотекарями у розвиток соціології читачів і читання. Саме у цей період відбувалося удосконалення методології та методів читачезнавчих досліджень, основи яких були закладені ще у другій половині ХІХ ст. Х. Алчевською, Б. Грінченком, М. Павликом, М. Корфом.

Наукова співпраця Д. Балики і Н. Фрідьєвої мала наслідком створення комплексної роботи – книги «Изучение читателя. Опыт методики», яка вийшла друком російською мовою у двох виданнях (1927 і 1928 рр.) й узагальнювала теоретичні положення та практичні методи дослідження читачів у публічних бібліотеках [9].

У книзі подано характеристику багатьох методів вивчення читача – спостереження, експеримент, анкетне опитування, аналіз бібліотечної статистики. Автори визначили умови застосування кожного з методів, детально їх описали. Так, анкета розумілася ними досить широко: анкета, поєднана з бесідою під час запису читача до бібліотеки; письмовий відгук читача про прочитану книгу; анкети, кількісні та якісні, що давали можливість вивчити процес читання як ставлення читача до книги, до письменника, до сюжету. Їхню увагу привернув ще один важливий аспект організації вивчення читача – це

врахування соціальних і побутових умов життя, що впливали на формування читачьких інтересів респондентів. Д. Балика і Н. Фрідьєва теоретично обґрунтували поняття інтерес, читачький інтерес, його природа, передумови застосування аналітичних і синтетичних методів вивчення читача, психолого-педагогічні основи бібліотечних бесід [9, с. 14]. Бібліотекарям пропонувалося попередньо скласти уявлення про загальні економічні інтереси району чи села та на цій основі спробувати передбачити читачькі інтереси читачів і не-читачів, не обмежуватися дослідженням тільки відвідувачів бібліотеки. Головними завданнями, що їх прагнули вирішити автори, були: «залучення читачів до бібліотеки, правильне комплектування бібліотек, допомога видавництвам у створенні книги, керівництво читачами ... при виробленні ними світогляду» [9, с. 10]. Незважаючи на ідеологічну спрямованість частини тексту у дусі того часу, ця робота була піддана ніщивній критиці. Таким чином, питання вивчення читачів і читання набувало ідеологічного характеру, що заважало об'єктивному науковому підходу до теоретичних та практичних досліджень читачівства.

Опрацювання методики дослідження читачів ми знаходимо у творчому доробку Б. Боровича – завідувача відділу Харківської громадської бібліотеки (згодом ХДНБ ім. В. Г. Короленка).

Аналізуючи методи вивчення читачів, Б. Борович вважав, що бібліотека повинна досліджувати читача у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, як особистість, що живе у суспільстві [11, с. 75]. Таким чином він, одночасно з В. Іванушкіним, визначив читача як соціальну постать у статті «Пути изучения читателей», що була включена до збірника «Читатель и книга» (1925 р.). Саме тут автор привернув увагу до низки умов, що необхідні для успішного проведення анкетування. Він попереджав, що для проведення анкетування не потрібно обговорювати заздалегідь запропоновані питання, не видавати анкету «додому» (за сучасним визначенням – дотримуватись єдності місця й часу проведення опитування), не підказувати респондентам відповіді. Б. Борович наголошував на тому, що участь читачів в анкетуванні має бути добровільною, не забирати багато часу. Сама анкета не повинна вміщувати надмірну кількість запитань, не може ставити опитуваного у незручне становище – тобто бути конкретною, зрозумілою, невеликою за обсягом, анонімною й придатною для вирішення практичних завдань, для аналізу, систематизації й використання результатів [11, с. 81–83]. Такі положення цілком відповідають сучасним вимогам до організації й проведення анкетного опитування з точки зору застосування методів соціологічних досліджень у бібліотечній практиці.

Звертаючись до інших методів дослідження читачів, Б. Борович розглядав як позитивні сторони їх застосування в бібліотечній практиці, так і недоліки або складнощі, що можуть виникнути у бібліотекаря. Так, «читання вголос» і «обговорення книг», на його думку, доцільно проводити з метою отримати «живий відгук на твір», але вони не дадуть можливості зібрати статистичний

матеріал [11, с. 85]; «вивчення читацьких формулярів» не може використовуватися як надійний показник читацьких інтересів тому, що в них реєструється тільки реальна книговидача без врахування запитів на літературу, що відсутня у фондах бібліотеки. Одним з об'єктивних методів автор вважав «статистику незадоволених вимог» (облік незадоволеного попиту) і пропонував «правильно організувати постановку цієї справи» [11, с. 97].

Отже, формування теоретичних засад читачезнавства в Україні припадає на 20-ті – початок 30-х років ХХ ст. і характеризується аналізом широкого кола наукових проблем, що було підготовлено всім розвитком українського бібліотекознавства та літературознавства.

Вагомий внесок у розвиток читачезнавства належить видатним українським науковцям, літераторам, бібліотечним працівникам, які розробляли термінологічну систему цієї комплексної галузі наукового знання, обґрунтовували класифікацію читачів, визначали методи, а також методологію читачезнавчих досліджень та перевіряли їх експериментально, виявили міждисциплінарні зв'язки у читачезнавстві, заклали основи для розвитку історії читача і читання, психології читача і читання, що дало змогу пізніше визнати читачезнавство як наукову дисципліну. Ідеї, висловлені у 20-ті роки ХХ ст., не втрачають свого значення і в наш час, потребуючи подальших досліджень.

Література

1. *Балика Д.* Аналітичний та синтетичний метод вивчення читачівства // *Бібліол. вісті.* – 1926. – № 1 (10). – С. 16–36.
2. *Балика Д.* Про класифікацію друків за соціальним призначенням // *Бібліол. вісті.* – 1927. – № 1 (14). – С. 5–36.
3. *Баренбаум И.* История читателя как социологическая и книговедческая проблема // *История русского читателя.* – Л., 1973. – С. 5–19.
4. *Белецкий А.* Об одной из очередных задач историко-литературной науки (Изучение истории читателя) // *Зібр. пр. у 5 т.* – К.: *Наук. думка.* – Т. 3. Українська радянська література. Теорія літератури. – С. 255–273.
5. *Вияснівський А.* Матеріали до конституційно-психологічного вивчення читачів // *Журнал бібліотекознавства та бібліографії.* – 1929. – № 3. – С. 5–33.
6. *Довгань К.* Українська література і масовий читач // *Критика.* – 1928. – № 4. – С. 14–41.
7. *Керекез Я.* Художня література і селянський читач // *Критика.* – 1929. – № 12. – С. 17–30.
8. *Фридьєва Н.* Библиотечно практиканство (ученичество) // *Красн. библиотечарь.* – 1927. – № 1. – С. 23–41.
9. *Фридьєва Н., Балика Д.* Изучение читателя. Опыт методики / Под ред. М. Смушковой. – М.; Л.: *Долой неграмотность,* 1928. – 158 с.
10. *Чижевський Д.* До психології читача та читання // *Бібл. вісник.* – 1996. – № 3. – С. 35–37.
11. *Читатель и книга. Методы изучения.* – Х.: *Труд,* 1925. – 98 с.

Новини міжнародного співробітництва

Черговий семінар Консорціуму європейських наукових бібліотек

Консорціум європейських наукових бібліотек (Consortium of European Research Libraries – CERL) утворений 1992 р. з ініціативи найбільших наукових бібліотек Європи. Основне завдання Консорціуму – створення бази даних про книжки, що друкувалися в період 1450–1830 рр., тобто за часів ручного пресу, з метою покращання доступу до європейської друкованої спадщини. Сьогодні Консорціум об'єднує понад 70 бібліотек зі 16 європейських країн, серед них такі великі бібліотеки, як Британська бібліотека, Національна бібліотека Франції, Бібліотека Гельсінського університету та ін.

З 1997 р. база даних Hand Press Book (HPB) доступна для пошуку; вона складається з файлів, наданих бібліотеками та іншими організаціями; об'єм бази даних HPB складає понад 1 100 000 записів з наукових бібліотек Німеччини, Франції, Італії, Великої Британії, Швеції, Росії та ін.

Відповідно до Статуту Консорціуму європейських наукових бібліотек щорічно проводяться Генеральні сесії CERL, під час яких підводяться підсумки діяльності за попередній період, обговорюються та вирішуються питання, пов'язані з розвитком Консорціуму та його масштабного проекту. Генеральні сесії CERL організовуються бібліотеками – повноправними членами CERL. У попередні роки сесії проводилися у таких великих бібліотеках, як Королівська бібліотека

в Брюсселі, Національна бібліотека в Мадриді, Університетська бібліотека в Падуї. У межах проведення Генеральної сесії традиційно відбуваються передсесійні семінари, що тематично пов'язані з проблемами вивчення стародрукованої книги.

Бібліотека-організатор відповідає за підготовку та проведення такого семінару, запрошує фахівців з бібліотек, архівів, музеїв тощо своєї країни. Таким чином, дослідники цієї країни мають можливість ознайомитися з діяльністю Консорціуму, отримати інформацію про базу даних HPB та можливості її використання. З іншого боку, такі заходи дають змогу ознайомити фахівців європейських дослідницьких центрів з діяльністю наукових організацій та бібліотек країни, де відбувається щорічна Генеральна сесія CERL.

Тема семінару 2003 року – «Європейська культурна спадщина в електронному столітті: створення, доступ та забезпечення збереженості». Семінар відбудеться 13 листопада 2003 р. в Російській національній бібліотеці (Санкт-Петербург). З доповідями і презентаціями виступатимуть відомі учені та фахівці з Росії, Італії, Нідерландів, Фінляндії.

Інформацію підготовлено відділом бібліотекознавства НБУВ за матеріалами веб-сайтів національних бібліотек світу та міжнародних фахових організацій.